

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สภาพสังคมปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงจาก ครอบครัวขยาย (Extended Families) เป็น ครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Families) มากขึ้น ส่งผลกระทบต่อผู้สูงอายุในครอบครัวสังคมทั้งกิจกรรม และสังคมเมืองอุตสาหกรรม ทุกครอบครัวต่างดิ้นรนเพื่อให้มีชีวิตที่อยู่รอดตามกระแสของสังคม เศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป จากครอบครัวที่อบอุ่นกลายเป็นครอบครัวที่ห่างเหินขาดความใกล้ชิดกัน มากขึ้น เนื่องจากต้องให้เวลาส่วนใหญ่ในการหารายได้เพื่อการยังชีพและการมีคุณภาพชีวิตที่ดี ในครอบครัวของตน ในขณะที่ผู้สูงอายุซึ่งอาจเป็นพ่อแม่ที่ให้กำเนิดเรา รวมทั้งผู้ที่เรารักและ อยู่บ้านใกล้เรือนเคียง นับวันดูเหมือนจะถูกทอดทิ้งและมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น ดังนั้น ผู้สูงอายุใน ยุคปัจจุบันจึงมีความจำเป็นต้องปรับตัวและพัฒนาตนเองเพื่อให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง และรองรับ ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

ผลจากการเปลี่ยนแปลงประชากรมีผลกระทบต่อทั้งปริมาณและคุณภาพของคน รวมทั้ง ส่งผลกระทบต่อกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศว่าจะต้องมีการลงทุนในการพัฒนาทุน มนุษย์ในเรื่องใด อย่างไร ให้เกิดความคุ้มค่าและทันต่อสถานการณ์ โดยแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง ด้านโครงสร้างประชากรมีแนวโน้มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ จะมีผลต่อการพัฒนาคุณลักษณะของคนไทย ในอนาคต ทั้งนี้จากความเจริญเติบโตทางด้านการแพทย์ และการสาธารณสุขก้าวหน้ามากขึ้น คนไทยจึงมีอายุยืนยาว ทั้งนี้จากความเจริญเติบโตทางด้านการแพทย์ และการสาธารณสุขก้าวหน้า มากขึ้น คนไทยจึงมีอายุยืนยาวทั้งนี้ความสำเร็จของนโยบายการวางแผนประชากรในช่วง 30 กว่าปี ที่ผ่านมา ทำให้อัตราเจริญพันธุ์ลดลงจาก 6.3 คน ในช่วงปี 2507 - 2508 เป็น 1.82 คน ในปี 2543 - 2548 ประชากรเพิ่มขึ้นในอัตราที่ช้าลง อายุเฉลี่ยสูงขึ้นสำหรับผู้หญิงเป็น 74.9 ปี และผู้ชาย 69.9 ปี ซึ่งส่งผลให้โครงสร้างประชากรไทยในปัจจุบันแตกต่างไปจากอดีตค่อนข้างมาก กล่าวคือ

1. ประชากรวัยเด็ก (0 - 14 ปี) มีสัดส่วนลดลงอย่างรวดเร็วจากร้อยละ 40.0 ในปี 2523 เป็นร้อยละ 24.30 ในปี 2543 และคาดว่าในปี 2558 เหลือร้อยละ 20.20
2. ประชากรวัยแรงงาน (15 - 59 ปี) มีสัดส่วนที่สูงอยู่ เนื่องจากประชากรในกลุ่มนี้เป็น ประชากรที่เกิดในช่วงที่มีอัตราเจริญพันธุ์ที่สูง โดยในปี 2543 มีร้อยละ 66.30 คาดว่ายังคงเพิ่มขึ้น

อย่างต่อเนื่องเป็นร้อยละ 66.50 ในปี 2549 และเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 67.10 ในปี 2553 ก่อนจะลดลง เป็นร้อยละ 66.20 ในปี 2558 จากนั้นจะลดลงไปเรื่อย ๆ ในช่วงเวลา 20 ปี ข้างหน้า

3. ประชากรวัยสูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) มีสัดส่วนสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องจากร้อยละ 9.50 ในปี 2543 และคาดว่าจะเพิ่มขึ้นเป็น 10.40 และ 11.70 ในปี 2549 และ 2553 ตามลำดับ

ตารางที่ 1 ประชากร จำแนกตามกลุ่มอายุทั่วราชอาณาจักร: ข้อสมมติภาวะเจริญพันธุ์ระดับปานกลาง

ปี	ประชากร ประมาณการ	0 - 14 ปี	ร้อยละ	15 - 59 ปี	ร้อยละ	60 ปีขึ้นไป	ร้อยละ
2523	46.718	18.693	40.01	25.498	54.58	2.527	5.41
2533	55.839	17.062	30.56	34.743	62.22	4.034	7.22
2543	62.236	15.344	24.65	41.025	65.92	5.867	9.43
2553	67.041	14.245	21.25	44.954	67.05	7.842	11.70
2563	69.06	13.920	20.16	45.581	66.00	9.559	13.84

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่าจำนวนผู้สูงอายุจะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นและแนวทางการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2548 - 2551 สะท้อนให้เห็นถึงภาระหน้าที่และความรับผิดชอบของรัฐทั้งในส่วนกลาง ส่วนภาค และท้องถิ่น ที่จะต้องเพิ่มบทบาทในการดูแล การจัดสวัสดิการต่าง ๆ สำหรับผู้สูงอายุให้เพียงพอ ทัวถึงและเป็นธรรม เพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงในการดำเนินชีวิตแก่ผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น ทำให้รัฐบาลต้องมีการจัดให้มีนโยบายและแผนระดับชาติเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ที่เห็น ได้ชัดเจนตั้งแต่ ปี 2496 มีการจัดตั้งสถานเคราะห์คนชราบ้านบางแคขึ้นเป็นแห่งแรก เพื่อให้ผู้สูงอายุที่ถูกกลุ่กลานทอดทิ้งให้อยู่ตามลำพัง ได้เข้าไปอยู่สถานเคราะห์คนชรา ดังนั้นบทบาทผู้สูงอายุที่มีต่อสังคมรวมถึงปัญหาต่าง ๆ ที่ผู้สูงอายุเผชิญในการดำรงชีวิตจึงต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ และประเทศไทยกำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุในอัตราที่เร็วมาก ปัจจุบันพบว่า มีผู้สูงอายุ 6 ล้านคน ซึ่งประมาณว่าจะเพิ่มเป็น 10.8 ล้านคน ในปี 2563 นับว่าอัตราการเข้าสู่ภาวะประชากรผู้สูงอายุที่เร็วมาก (ประมาณ 22 ปี) ส่งผลให้มีเวลาในการเตรียมความพร้อมคนและระบบได้ในระยะสั้นกว่ามาก จึงจำเป็นต้องวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์ให้ดีในการเตรียมหนุ่มสาววันนี้ ให้เป็นคนสูงวัยที่มีคุณภาพ (Active Ageing) มีความรู้ความสามารถและมีความมั่นคงในอนาคต (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2548)

ดังนั้น การดำเนินงานในยุคของการปฏิรูประบบราชการ ซึ่งได้ปรับปรุงให้ระบบราชการ มีขนาดเล็กลงส่งผลให้การจัดระบบการจัดสวัสดิการสังคมที่รัฐเคยจัดให้แก่ผู้สูงอายุลดลง นอกจากนี้ทิศทางการดำเนินงานตามแผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2548 - 2551 ยังมุ่งเน้น

ให้ผู้สูงอายุเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าของระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เป็นผู้สูงอายุที่สุขภาพดีแข็งแรง ทั้งร่างกายและจิตใจ โดยสร้างหลักประกันด้านรายได้และระบบการออมในช่วงวัยทำงานที่เพียงพอสำหรับช่วงวัยชรา โดยสร้างหลักประกันด้านรายได้และระบบการออมในช่วงวัยทำงานที่เพียงพอสำหรับช่วงวัยชรา โดยสร้างพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสมกับช่วงวัย สนับสนุนครอบครัวให้เข้มแข็งสามารถดูแลสมาชิกได้อย่างมีคุณภาพ ยกเว้นภาษีเงินได้สำหรับผู้สูงอายุเกิน 65 ปี และส่งเสริมการใช้ประสบการณ์ของผู้สูงอายุในกระบวนการพัฒนาประเทศโดยระบบคลังสมอง การส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการ โดยให้มีความเชื่อมโยงและสอดคล้องกับแผนการบริหารราชการแผ่นดินได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ จึงจำเป็นต้องส่งเสริมสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคเอกชนและภาคีเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ โดยได้ถ่ายโอนงานสถานสงเคราะห์ผู้สูงอายุของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ จากเดิม 21 แห่ง ถ่ายโอนไป 13 แห่ง ยังคงเหลือ 8 แห่ง และปรับวิธีการดำเนินงานใน 8 แห่งที่เหลือ จากรูปแบบสถานสงเคราะห์เป็นศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ ทั้งนี้เพื่อให้ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุดำเนินการเพื่อเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ในการจัดสวัสดิการด้านผู้สูงอายุ ให้แก่องค์กร ชุมชนและภาคีเครือข่าย โดยมุ่งหวังให้เกิดการมีส่วนร่วมในการจัดการสวัสดิการด้านผู้สูงอายุในชุมชนต่อไป

ดังนั้น ผู้ศึกษาวิจัยจึงได้ดำเนินการศึกษาความต้องการในการจัดสวัสดิการของผู้สูงอายุในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุเทศบาลตำบลเจ้าพระยาสุรศักดิ์ อำเภอสรรพยา จังหวัดชลบุรี เพื่อเป็นพื้นฐานในการจัดกิจกรรมเพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางการบริหารราชการแผ่นดิน เพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความต้องการการจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุเทศบาลตำบลเจ้าพระยาสุรศักดิ์ อำเภอสรรพยา จังหวัดชลบุรี
2. เพื่อเปรียบเทียบระดับความต้องการในการจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุเทศบาลตำบลเจ้าพระยาสุรศักดิ์ อำเภอสรรพยา จังหวัดชลบุรี จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพทางครอบครัว อาชีพ สาเหตุที่เข้ามาอยู่ในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ และระยะเวลาในการเข้ารับการสงเคราะห์

สมมติฐานการวิจัย

1. ผู้สูงอายุที่มีเพศต่างกัน มีระดับความต้องการในการจัดสวัสดิการสังคมที่แตกต่างกัน
2. ผู้สูงอายุที่มีอายุต่างกัน มีระดับความต้องการในการจัดสวัสดิการสังคมที่แตกต่างกัน
3. ผู้สูงอายุที่มีการศึกษต่างกัน มีระดับความต้องการในการจัดสวัสดิการสังคมที่แตกต่างกัน
4. ผู้สูงอายุที่มีสถานภาพทางครอบครัวต่างกัน มีระดับความต้องการในการจัดสวัสดิการสังคมที่แตกต่างกัน
5. ผู้สูงอายุที่มีอาชีพต่างกัน มีระดับความต้องการในการจัดสวัสดิการสังคมที่แตกต่างกัน
6. ผู้สูงอายุที่มีสาเหตุที่เข้ามาอยู่ในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุต่างกัน มีระดับความต้องการในการจัดสวัสดิการสังคมที่แตกต่างกัน
7. ผู้สูงอายุที่มีระยะเวลาในการเข้ารับการสงเคราะห์ต่างกัน มีระดับความต้องการในการจัดสวัสดิการสังคมที่แตกต่างกัน

ขอบเขตการวิจัย

1. ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ผู้สูงอายุในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุเทศบาลตำบลเจ้าพระยาสุรศักดิ์ อำเภอสรรพยา จังหวัดชลบุรี
2. ทำการศึกษาใน 2 ประเด็น คือ
  - 2.1 ระดับความต้องการในการจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุเทศบาลตำบลเจ้าพระยาสุรศักดิ์ อำเภอสรรพยา จังหวัดชลบุรี ใน 4 ด้าน ดังนี้
    - 2.1.1 ด้านสวัสดิการสังคม
    - 2.1.2 ด้านกิจกรรม
    - 2.1.3 ด้านสังคม
    - 2.1.4 ด้านบำเพ็ญประโยชน์
  - 2.2 เปรียบเทียบระดับความต้องการในการจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุเทศบาลตำบลเจ้าพระยาสุรศักดิ์ อำเภอสรรพยา จังหวัดชลบุรี ใน 7 ปัจจัย ดังนี้
    - 2.2.1 เพศ เปรียบเทียบใน 2 กลุ่ม ได้แก่ ชายและหญิง
    - 2.2.2 อายุ เปรียบเทียบใน 4 กลุ่ม ได้แก่ ผู้สูงอายุที่มีอายุระหว่าง 60 - 65 ปี, 66 - 70 ปี, 71 - 75 ปี และ 76 ปีขึ้นไป

2.2.3 ระดับการศึกษา เปรียบเทียบใน 4 กลุ่ม ได้แก่ ผู้สูงอายุที่ไม่ได้เรียนหนังสือ, ผู้สูงอายุเรียนระดับประถมศึกษา, ผู้สูงอายุเรียนระดับมัธยมศึกษา และผู้สูงอายุเรียนสูงกว่าระดับมัธยมศึกษา

2.2.4 สถานภาพทางครอบครัว เปรียบเทียบใน 3 กลุ่ม ได้แก่ ผู้สูงอายุที่เป็นโสด, ผู้สูงอายุที่สมรส และผู้สูงอายุที่หม้าย หย่าร้างหรือแยกกันอยู่

2.2.5 อาชีพเดิมของผู้สูงอายุ เปรียบเทียบใน 6 กลุ่ม ได้แก่ ผู้สูงอายุที่มีอาชีพรับจ้าง, รับราชการ, พนักงานรัฐวิสาหกิจ, ค้าขาย, ไม่ได้ประกอบอาชีพ และอื่น ๆ เช่น เกษตร

2.2.6 สาเหตุที่เข้ามาในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุเทศบาลตำบลเจ้าพระยาสุรศักดิ์ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี เปรียบเทียบใน 4 กลุ่ม ได้แก่ ผู้สูงอายุไม่มีที่อยู่อาศัย, ต้องการผู้ดูแล, อยู่กับครอบครัวไม่มีความสุข และอื่น ๆ อาศัยอยู่กับคนอื่น

2.2.7 ระยะเวลาในการเข้ารับการสงเคราะห์ เปรียบเทียบใน 4 กลุ่ม ได้แก่ ต่ำกว่า 5 ปี, 6 - 10 ปี, 11 - 15 ปี และ 16 ปีขึ้นไป

3. ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาตั้งแต่ เดือนมกราคม 2555 - มิถุนายน 2555 รวมระยะเวลาในการศึกษาทั้งสิ้น 6 เดือน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ผู้สูงอายุ (Elderly People) หมายถึง บุคคลทั้งชายและหญิงที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งประสบปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ ไม่มีผู้อุปการะเลี้ยงดู ไม่มีที่อยู่อาศัย ขาดผู้ดูแล หรืออยู่กับครอบครัวไม่มีความสุข และได้รับการช่วยเหลือจากกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ โดยรับตัวเข้าอยู่ในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ (สถานสงเคราะห์คนชรา) เพื่อให้การอุปการะเลี้ยงดู

2. ระดับความต้องการ หมายถึง ความต้องการที่ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุเทศบาลตำบลเจ้าพระยาสุรศักดิ์ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี ที่มีทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ตลอดจนความต้องการในด้านการปรับตัวและดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

3. การจัดสวัสดิการสังคม หมายถึง การจัดบริการสวัสดิการสังคมที่ให้กับผู้สูงอายุโดยไม่เสียค่าบริการใด ๆ โดยแบ่งระดับการจัดสวัสดิการเป็น 4 ด้าน คือ

3.1 ด้านสวัสดิการสังคม (Social Welfare) หมายถึง สวัสดิการสังคมที่ดำเนินการโดยรัฐจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ ได้แก่ ปัจจัยพื้นฐานทางด้านปัจจัย 4 โดยมีจุดมุ่งหมายให้ผู้สูงอายุมีความเป็นอยู่ดี

3.2 ด้านกิจกรรม หมายถึง การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ เช่น กิจกรรมที่จัดภายในเพื่อการพักผ่อน เพื่อให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพดี ทั้งทางร่างกาย จิตใจ เช่น การจัดนันทนาการ การจัดกิจกรรมที่สนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้แสดงความสามารถในการเป็นวิทยากรให้กับบุคคลทั่วไป

3.3 ด้านสังคม หมายถึง การที่ผู้สูงอายุได้มีบทบาทหรือการเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ตลอดจนการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุให้กับเยาวชนรุ่นหลัง ซึ่งผู้สูงอายุจะได้รับประโยชน์จากการติดต่อสัมพันธ์ สันทนาการ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น

3.4 ด้านบำเพ็ญประโยชน์ หมายถึง การจัดกิจกรรมที่ผู้สูงอายุสามารถมีส่วนร่วม และมีความคิดสร้างสรรค์ โดยการนำความรู้ไปถ่ายทอดตลอดจนการสืบสานวัฒนธรรมไทย อาชีพสร้างรายได้ ตลอดจนมุ่งบำเพ็ญประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงระดับความต้องการจัดสวัสดิการของผู้สูงอายุในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุเทศบาลตำบลเจ้าพระยาสุรศักดิ์ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี
2. เพื่อเป็นแนวทางในการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานด้านการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุของศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุเทศบาลตำบลเจ้าพระยาสุรศักดิ์ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี